

**Valimised 2015:
julgeolek ja välispoliitika taustamaterjal**

Autorid:

Riigikaitse lai käsitus – Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, Piret Pernik, mob. 522 1549,
piret.pernik@icds.ee

Eesti välispoliitika ja Venemaa-Ukraina suhted – Eesti Välispoliitika instituut, Karmo Tüür, mob.
5909 2264, karmo.tuur@ut.ee

Sõjaline kaitseplaneerimine – Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, Jaan Murumets, mob. 5841
4336, jaan.murumets@icds.ee

Sõjaväestatud piirivalveameti taasloomine – Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, Martin Hurt,
mob. 510 4896, martin.hurt@icds.ee

Naised kaitseväes – Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus, Silva Kiili, mob. 513 5882,
silva.kiili@icds.ee

Sisukord

Riigikaitse lai käsitus	4
Eesti välispoliitika ja Venemaa-Ukraina suhted ning EL idapartnerluspoliitika sihtriigid	6
Riigikaitse lubadused	8
Sõjaväestatud piirivalveameti taasloomine	11
Naiste ajateenistus	13

Riigikaitse lai käsitlus

Piret Pernik

Sõnum

Lai riigikaitse eesmärkide elluviimiseks on vaja poliitilisel tasandil (erakonnad, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President) näidata initsiatiivi ja nõuda konkreetseid tulemusi. Laiast riigikaitsest räägitakse nii välis- kui sisejulgeolekuohtude tõrjumise kontekstis, kuid selle elluviimine on veninud.

Probleemid

Eesti ametkonnad toetavad riigikaitse laia käsitluse (edaspidi laia riigikaitse) põhimõtteid ja elluviimist. Kuna Euroopa ja Läänemere piirkonna julgeolekukeskkond on 2014. a Ukraina sündmuste tõttu pingestunud, räägitakse Eestis sõjalise riigikaitse tugevdamise vajaduse kõrval üha rohkem vajadusest tõrjuda mittesõjalisi ja siseohte. Riigiasutused teadvustavad, et nad peavad valmistuma riigikaitse ülesannete täitmiseks, ning et ka erasektoril ja üksikindiviididel on oma roll. Hoolimata sellest, et praeguseks on laia riigikaitset püütud ellu viia neli aastat, ei ole paljudele selge, mida nad Eesti-vastase sõjalise või mittesõjalise rünnaku või siseohu puhul tegema peavad. See ongi suurim probleem, et riigiasutused ja elutähtsate teenuste omanikud ei valmistu riigikaitselisteks hädaolukordadeks ja sõjaseisukorras oma funktsioonide täitmiseks. Olulisemad takistused laiaks riigikaitseks valmistumisel on:

- Erinevad arusaamad ja napid teadmised riigiasutuste õiguste, kohustuste ja ülesannete kohta (ehk ei teata kes, mida ja kuidas peab tegema);
- Puudub riigikeskne koordineerimine ja järelvalve (mis kätkeb ka regulaarsete õppuste-õppetundide protsessi koordineerimist);
- Puudub kestlik rahastus mittesõjaliseks riigikaitseks valmistumiseks.

Erinevad käsitlused laiast riigikaitsest

Avalikus arutelus räägitakse laiast riigikaitsest eri teemade kaudu ja mõiste sisu on mõnevõrra hägustunud. Lai riigikaitse ühendab „sõjalise kaitse, ühiskonna riigikaitse osalemise ning riigi- ja elanikkonna kaitse“¹ ning kätkeb lisaks sõjalisele kaitsele viit mittesõjalist valdkonda:

- tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele,
- sisejulgeoleku tagamine,
- riigikaitsele elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine,
- psühholoogiline kaitse,
- rahvusvaheline tegevus.

Lai riigikaitse kontekstis käsitletakse sageli ka järgmisi teemasid: energia- ja küberjulgeolek; tervishoid sõjaseisukorras (sõja- ja katastroofimeditsiin); elanikkonnakaitse, vabatahtlik

¹ Vabariigi Valitsuse 24.04.2014 korraldusega nr 180 kinnitatud „Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2014–2015“.

panustamine riigikaitse; haridus- ja väljaõppekõikumused (nt kaitseväelaste, kaitseliitlaste ja kogu elanikkonna riigikaitsealase kompetentsi tõstmine); elanike kaitsetahe; ühiskonna sidusus ja lõimimine (nt. riigikaitseõpetuse kohustuslikuks tegemine riigigümnaasiumites, venekeelsete noorte riigikaitsealane koolitamine); riigikaitse juhtimine. See „laiendatud“ arusaam laia riigikaitsest sarnaneb varem kasutusel olnud totaalkaitse kontseptsioonile, mille kohaselt rakendati riigi kaitseks kogu rahva potentsiaal.

Laia riigikaitse elluviimine

Riigikaitse strateegia (2010) tegeleb ühiskonna valmistumisega Eesti-vastaseks sõjaliseks rünnakuks, mis võib ilmuda ka mittesõjalise ohuna rahu ajal. Seetõttu peavad nii rahuajal, erakorralises seisukorras kui ka sõjaseisukorras toimuvateks kriisideks valmistuma lisaks Kaitseministeeriumile ja Kaitsevæele ka teised riigiasutused, kelle riigikaitseõigused, kohustused ja ülesanded on määratud eriseadustega. Laia riigikaitse rakendamise eest vastutavad kõik Eesti 11 ministeeriumi, Eesti Pank ja Riigikantselei.

Laia riigikaitse elluviimine on edukas vaid siis kui ohtudeks (sõjalises ohustsenaariumites ja hädaolukorra plaanides kirjeldatud intsidendid ja rünnakud) valmistatakse koordineeritult ja kõigile on selge tööjaotus (kes teeb millal, mida ja kuidas). See toimub Riigikaitse arengukava 2013-2022 mittesõjalise osa alusel, mis paneb valitsusasutustele konkreetseid ülesanded laia riigikaitse eesmärkide elluviimiseks.

Poliitilise tasandi kohustus ei ole vaagida kas arengukava tegevused on õiged (mis on riigikaitse planeerijate ülesanne), vaid kindlustada, et kava elluviimiseks on olemas vajalikud ressursid ja kontrollida riigiasutuste tegevust. Järgmiste läbivad tegevused aitavad kaasa arengukava rakendamisele: korrastada laia riigikaitse juhtimine; seada sisse riigikeskne koordinatsioon, juhendamine ja järelvalve, sh. regulaarsete õppuste-õppetundide protsessi koordinatsioon; valmistuda mittesõjalisteks ohtudeks sünkroonis sõjalisteks ohtudeks valmistumisega ja tagada vajalikud ressursid.

Küsimused valimisdebatiks erakondadele

1. Mida kavatsete teha selleks, et kõik teaksid oma rolle riigikaitseks valmistumisel?
2. Kuidas kavatsete tagada, et riigiasutused ja elutähtsate teenuste osutajad hakkavad riigikaitsealasteks ülesanneteks valmistuma?
3. Kuidas tagada kestlik rahastamine mittesõjaliste ohtude vastu valmistumiseks?
4. Milliseid lahendusi pakute, et suurendada Riigikantselei kompetentsi ja volitusi riigikaitse laia rakendamise koordineerimiseks, juhendamiseks ja järelvalveks?

Eesti välispoliitika ja Venemaa-Ukraina suhted ning EL idapartnerluspoliitika sihtriigid

Karmo Tüür

Teoreetiline sissejuhatus

Alustuseks kolm suurt eeldust, mis pärinevad pigem teooriast kui praktikast.

1. Välispoliitika, nagu ka iga teine poliitika, peaks olema mitte nähtus omaette, vaid instrument riiklike/rahvuslike huvide teenistuses. See eeldab kahte: riigi huvid on defineeritud kõigile osapooltele arusaadaval moel ning seejärel pannakse paika nende huvide kaitsmiseks strateegilised suunised (kontseptsioonid) ja taktikalised plaanid (valitsuse tegevuskavad).
2. Esindusdemokraatiat viljeleva parlamentaarse riigi välispoliitika peaks ideaalmaailmas kujunema välja parlamendi poolt ette antud suuniste kohaselt, välisministeerium kui täidesaatva võimu üks osa peaks olema a) kontseptuaalse poole konsultant, b) tegevuskavade koostaja, c) väljatöötatu täideviija ning c) parlamendile tagasiside andja.
3. Väikeriikide välispoliitika saab endale lubada suuremat vabadust ideaalide / väärtuste põhist lähenemises kui suurriigid. (Lennart Meri: „rahvusvaheline õigus on väikeriigi tuumapomm“)

Praktiline raamistik

Kui riigi universaalsed põhihuvid on eluspüsi ja areng, siis spetsiifilised on määratletud põhiseadusega (eesti keele ja kultuuri püsimine). Mil moel saab välispoliitika aidata kaasa nende eesmärkide täitmisele? Välisministeeriumi sõnastatud „Eesti välispoliitika eesmärgid ja alameesmärgid²“ annab suunisteks julgeoleku tagamise, Eesti majanduse edendamise, kodanike kaitse välismaal jne. Välispoliitika kontseptsiooni kirjutamiseni pole vaatamata mõnele katsele kunagi jõutud, mingil moel asendab seda Vabariigi Valitsuse välispoliitiline programm aastateks 2011-2015³, ehkki see on oma olemuselt taktikaline tegevuskava.

Parlamendi roll välispoliitika kujundamisel on (seni?) suhteliselt marginaalne. Riigikogu väliskomisjoni aktiivsus sõltub selle juhi aktiivsusest, välispoliitika-alane debatt on taandunud suuresti välisministri kord aastas peetavaks aruandekõneks parlamendi ees. Parlamendiparteide mõttekodades (nii palju kui neid on) ning valimisprogrammides on välispoliitika teema enamasti teise, et mitte öelda kuuenda suurusjärgu küsimus.

Mõlemas mainitud dokumendis (välisministeeriumi ja valitsuse) on peamised väärtused nagu inimõigused, demokraatia, territoriaalne terviklikkus, majanduslik vabadus markeeritud.

² <http://vm.ee/et/eesti-valispoliitika-eesmargid-ja-alameesmargid>

³ https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/3300/4201/3002/VV_25042013_194k_lisa.pdf

Venemaa-Ukraina suhted ning EL idapartnerlus kui võtmeküsimus

Meie piirkonna peamiseks välis- ja julgeolekupoliitiliseks küsimuseks on hetkel Venemaa Föderatsiooni ning Ukraina vahelised suhted ning rahvusvahelise kogukonna reaktsioon sealsetele sündmustele. Äsja alanud Läti EL eesistumine peadib Riia summitiga, kus peaks toimuma edasiliikumine idapartnerluse raames Moldovaavia ja Gruusia suunal ning ka siin on võtmekohal Venemaa reaktsioon.

Parlamendierakondadest on valimisplatvormides omaette blokina välispoliitika ja lahtikirjutatuna siintoodud võtmeküsimused sees IRL'il⁴ ja Keskerakonnal⁵. Reformierakonnal⁶ paigutatakse nii Ukraina, Gruusia kui Moldovaavia „Rahvusliku julgeoleku strateegia“ alla. Sotsiaaldemokraatide valimisprogrammis⁷ puudub välispoliitika rubriik täielikult ning ka neid kolme riiki ei mainita. Uutest tulijatest: Vabaerakonnal⁸ on küll põgus välispoliitika blokk, kuid puudub igasugune konkreetika; Rahva ühtsuse erakonnal⁹ „Julgeoleku ja riigikaitse“ ning „Euroopa Liidu“ blokid, kuid ka nendes pole öeldud midagi täpsemalt.

Küsimused valimise eel

Üldised küsimused:

- Kas peate vajalikuks Eesti välispoliitika kontseptsiooni kui pikaajalise strateegilise alusdokumendi kirjutamist? Selle olemasolu võimaldaks nõ jooksvate otsuste langetamisel esitada sisulisemaid küsimusi ning vähendada konjunktuurseid ahvatlusi.
- Kas (ning kui jaa, siis kuidas) näete võimalikuks parlamendi rolli suurendamist välispoliitika kujundamisel?

Spetsiifilised küsimused:

- Riigi rahvuslike huvide miinimumprogramm on eluspüsi ehk julgeolek. Kas näete võimalust suurendada Eesti kaitsevõime edendamiseks eraldatavaid vahendeid julgeolekuolukorra jätkuva pingestumise korral (loe: Ukraina sõja eskaleerumisel ja/või Gruusi ning Moldovaavia negatiivsete stsenaariumite korral)

Rahvuslike huvide maksimumprogramm on areng, mis omakorda tuleneb suuresti majandusest. Eesti (välis-)majanduse valulaps on hetkel meie toiduainetööstust tabanud Venemaa vastusanktsioonid. Kas peaksite õigeks Venemaa-suunaliste sanktsioonide leevendamist, saavutamaks Eesti tootjatele eeliseid? Mis võiks olla järeleandmise tingimus? Sõjalise konflikti külmutamine Ukrainas? Krimmi tagastamine?

⁴ <http://www.irl.ee/mida-me-teeme/irli-programm-2015>

⁵ http://www.keskerakond.ee/files/Keskerakonna_valimisplatvorm_2015_aasta_Riigikogu_valimisteks.pdf

⁶ <http://www.reform.ee/riigikogu-valimised-2015-valimisprogramm>

⁷ <http://valimised2015.sotsdem.ee/est/valimisprogramm>

⁸ <http://vabaerakond.ee/vabaerakonna-programm-anname-riigi-rahvale-tagasi>

⁹ http://rue.ee/WP/?page_id=34

Riigikaitse lubadused

Jaan Murumets

Et anda esialgne hinnang erakondade riigikaitseteemalistele lubadustele, tuleb põhijoontes aru saada kuidas kaitseplaneerimise protsess toimib. Kaitseplaneerimine tegeleb järgmiste alusküsimustega:

- Mida tuleb teha?
- Kus seda tuleb teha?
- Millal ja mitu korda seda tuleb teha?
- Kui kaua seda tuleb teha?
- Kas me saame seda oma tänaste vahenditega teha?
- Kui palju on piisav?
- Millised on seotud kulud ja riskid?
- Millised on eelistatud valikud?

Planeerimisprotsess

Tehnilistesse ja protseduurilistesse üksikasjadesse sukeldumata koosneb kaitseplaneerimise protsess sammudest, millest mõned võivad toimuda enam-vähem paralleelselt ja mõned on iteratiivsed (s.o. neid korratakse rahuldava tulemuse saavutamiseni):

1. Sõnastatakse planeerimiseeldused
 - a. koostatakse ohuhinnag
 - b. määratletakse välislepingutest tulenevad täiendavate kohustused
 - c. antakse poliitilised juhised prioriteetide ning ressursieelduste ja –piirangute osas
2. Valitakse ja kirjutatakse lahti planeerimis-stsenaariumid; stsenaariumid peavad katma kogu tuvastatud ohtude spektrit ja sisaldama välislepingutest tulenevaid situatsioone
3. Stsenaariumid “mängitakse läbi” poliitilise juhise raamistikus kasutades operatiivplaneerimise meetodeid ja –tehnikaid; see on iteratiivne samm, sest alati on rohkem kui üks viis kasutada aega, ruumi ja vägesid soovitud eesmärgi saavutamiseks; iga “läbimängu” tulemus on vastava tulevikuolukorra lahendamiseks optimeeritud väevõimete pakett
4. Stsenaariume analüüsitakse eesmärgiga tuvastada samaaegsused ja korduvused (millised stsenaariumid võivad käivituda samaaegselt ja milliste stsenaariumide puhul on vajalik sama väevõimete paketti roteerida); sellise analüüsi tulemusena tuvastatakse väevõimed, mida on vaja rohkem kui üks komplekt
5. Tuvastatud väevõimed koondatakse juhitavaks ja hallatavaks tervikstruktuuriks ja neile lisatakse “võimaldajad” —juhtimis-, side-, väljaõppe- ja logistikastruktuur, mis on vajalik

antud väevõimete koondpaketi jätkusuutlikuks opereerimiseks; see on iteratiivne samm, sest alati on rohkem kui üks viis väevõimeid ja võimaldajaid organiseerida. Kriitilised on siinkohal kaks parameetrit: tagatavus ja kasutatavus. Sõjalised võimed, mida me ei suuda jätkusuutlikult tagada ega vajaduse tekkimisel kasutada pole mitte vara, vaid kohustus: nad kulutavad piiratud ressursi ilma julgeolekule midagi lisamata

6. Hinnatakse tervikstruktuuri ülalpidamiskulud, mida võrreldakse eeldatavalt saadaoleva ressursiga vähemalt keskpikas ajaraamis (10-15 aastat), põhiliste relvasüsteemide puhul nende elutsükli ulatuses (25-30 aastat)
7. Kui ressursianalüüs näitab, et planeeritud tervikstruktuuri ei ole võimalik jätkusuutlikult üleval pidada tullakse tagasi sammude 3 ja/või 5 juurde ja otsitakse alternatiivseid lahendusi.
8. Kui kõigele vaatamata ei õnnestu luua tagatavat ja kasutatavat tervikstruktuuri, mille ülalpidamiskulud mahuksid eeldatud ressursiraamistikku, määratletakse asjakohased riskid ja otsitakse viise nende maandamiseks (nt. teatud võimelünkade täitmine liitlaste poolt).

Mõistagi ei toimu kaitseplannerimine steriilsetes laboratooriumitingimustes, vaid peab arvestama tervet rida piiranguid.

Raamid ja piirangud

Esiteks: juhtuvad ainult need asjad, mille jaoks on eelarves eraldatud raha. Eelarvevälised “head mõtted” ei ole elluviidavad. Katsed seda reeglit ignoreerida ja vahendeid jooksva eelarveaasta sees ümber tõsta lõpevad üldiselt tõsiste tagasilöökidega väe üldisele sooritusvõimele, kuna uue idee elluviimiseks vajalik raha võetakse mõne varem planeeritud tegevuse arvelt. (Erandiks on siin kriisihaldus, kuid enamikus riikides kaetakse sellega seotud kulud mitte tava-eelarvest, vaid valitsuse reservfondist.)

Teiseks: eelarve ja selle projektsioonid tulevikku on alati lõplikud ning planeerija suvast suuremaks ei lähe. See, kas kaitsekuludeks eraldatav protsent SKTst avaldub ühe või teise rahanumbrina sõltub riigi makromajanduslikust käekäigust ja võib anda teatava mänguruumi, kuid ei muuda selle numbri lõplikkust. Seega saab kogu julgeolekukeskkonna muutumisele reageerimiseks vajaminev paindlikkus tulla ainult varem otsustatud ressursijaotuse muutmisest. Kriitiline on hoida põhilised kulukategooriad—personalikulu, tegevuskulu ja investeringud—enam-vähem samas suurusjärgus: 1/3 inimestele, 1/3 asjadele ja 1/3 tulevikule. Kestev kõrvalekaldumine sellest reeglist toob endaga kaasa võitlusvõime kadumise.

Kolmandaks: eelarve ja selle projektsioonid on juba ette ära kulutatud. Teisisõnu—see on määratud varem kavandatud tegevuste elluviimiseks ja olemasoleva tehnika ning varustuse käigushoidmiseks. Uute tegevuste lisamine, täiendava varustuse hankimine ja/või uue taristu rajamine eeldab vältimatult, et vastavad kulud tuleb lisada juba olemasolevatele kuludele. Kuna eelarve suva järgi suuremaks ei lähe, siis tähendab see, et millelegi uuele ruumi tegemiseks tuleb millestki olemasolevast loobuda.

Neljandaks: mistahes suurem muudatus väe ülesehituses—ümberstruktureerimine või uue relvasüsteemi kasutuselevõtt—toob endaga vältimatult kaasa muudatused vähemalt kahes toetavas valdkonnas: väljaõppes ja logistikas, sest uue süsteemi käitamiseks tuleb välja õpetada spetsialiste ning kohendada tagalatoetus selle nõuetekohaseks hooldamiseks. See omakorda nõuab muudatusi varem eeldatud personali- ja tegevuskuludes, sageli ka täiendavaid investeeringuid väljaõppe- ja hooldustaristusse.

Põhiküsimus erakondadele

Nüüd siis erakondade lubaduste juurde. Esmalt tuleb tõdeda, et kõik lubadused on põhimõtteliselt adekvaatsed—midagi süsteemselt elluviidamatut keegi ei luba. Erakondade lubadused võib grupeerida neljaks peamiseks poliitikaks:

- 1) kiirreageerimisvõime arendamine, mis struktuurselt tähendab Kaitseväe elukutselise komponendi suurendamist;
- 2) konventsionaalsete võimete kiirendatud väljaarendamine, mis struktuurselt tähendab Kaitseväe ajateenistusele tugineva reservkomponendi väljaarendamist 2 brigaadini, nende täielikku varustamist ning mõnede senipuuduvate väevõimete loomist (nt. keskmaa õhukaitse või soomusmanööver);
- 3) Kaitseliidu suurendamine ja kiirendatud korras edasiarendamine;
- 4) Laiapõhjalise riigikaitse komponentide arendamine.

Olgugi üksikult võetuna adekvaatsed, ei ole ühegi erakonna lubaduste pakett tervikuna elluviidav 'Piiangute' kolmandast punktist lähtudes.

Praegu kehtiva riigikaitse 10-aastase arengukava (RKAK) alusel väljaarendatav Eesti Kaitseväe struktuur on loodud arvestades saadaolevat ressursi. Teisisõnu, RKAKis kirjeldatud struktuur ja tegevused kasutavad ära kogu eeldatud kaitseressursi.

Küsimus igale erakonnale:

- 1) millised RKAKis planeeritud tegevused te ära jätate, et vabastada ressurs oma poliitika elluviimiseks?
- 2) kui te ühtegi planeeritud tegevust ära ei jäta, siis mille arvelt tuleb täiendav ressurss?

Sõjaväestatud piirivalveameti taasloomine

Martin Hurt

Sissejuhatus

5. septembril 2014 toimunud Kaitsepolitsei ameti töötaja Eston Kohveri röövimine Venemaa eriteenistuste poolt Eesti territooriumilt vallandas mõnevõrra üllatuslikult laiemat arutelu riigipiiri valvamise üle. 2014. aasta sügisel ja käesoleva aasta alguses on mitmed poliitikud (sh Eesti Konservatiivne Rahvaerakond - EKRE) ja endised piirivalvurid kritiseerinud piirivalves läbi viidud põhimõttelisi muudatusi ja asjaolu, et riigipiir ei ole nõuetekohaselt väljaehitatud. Ühe lahendusena on välja pakutud praeguse Politsei- ja Piirivalveameti tükeldamise ja iseseisva sõjaväestatud piirivalve taasloomise.

Piirivalve osana terviklikust sisejulgeolekust

Eesti-Vene kontrolljoon ei ole täna piisaval määral tähistatud ega varustatud tehniliste valveseadmetega. Kontrolljoone valvet on vaja tugevdada, et tõkestada illegaalseid piiriületajaid. Lisaks on tulenevalt Ukraina relvakonflikti senistest õppetundidest vaja tugevat terviklikku sisejulgeolekut (Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet), mis teeb tõhusat koostööd välise julgeoleku eest vastutavate ametkondadega (Kaitsevägi, Kaitsepolitsei, Teabeamet).

Eesti poliitiline juhtkond võttis enne NATOga liitumist endale kohustuseks eraldada sõjalisele riigikaitsele 2% SKP-st (see eesmärk saavutati alles 2012. aastal), kuid kahjuks ei ole sisejulgeolekuvaldkond saanud tegutseda samaväärses pikaajaliselt stabiilses keskkonnas. Politsei, piirivalve ja kaitsepolitsei eelarved on aastast aastasse kõikunud, mis on raskendanud pikaajaliste eesmärkide seadmist ja saavutamist.

Piiri väljaehitamine

Põhimõtteliselt ei ole põhjust arvata, et Vene eriteenistuste võimekus röövida ära inimesi piirdub üksnes Eesti piirialadega. Samuti oleks naiivne arvata, et rajades füüsilise piiribarjääri Eesti-Vene kontrolljoonele oleks Eesti kodanike viimine mistahes välisriiki välistatud. Loomulikult suurendaks Eesti riigipiiri väljaehitamine ja tähistamine ning kaasaaegsete valveseadmetega varustamine meie julgeolekut, kuid 100% kindlustunnet see kindlasti ei tekitaks.

Sõjaväestatud piirivalveameti taasloomine

Sisejulgeoleku tagamine on ja jääb aktuaalseks teemaks, kuna nii selle olemasolu kui ka selle puudujäägid on tavakodanikule nähtavad. EKRE ja endised piirivalvurid, kellest mitmed kuuluvad organisatsiooni asutajate hulka, on käinud välja mõtte taasluua sõjaväestatud piirivalve eraldi organisatsioonina. Nad ei mõista eelmise kümnendi keskel tehtud otsuseid kõigepealt korraldada piirivalve ümber piiripolitseiks ja seejärel ühendada amet politseiga. Endised piirivalvurid leiavad, et uus politsei ja piirivalve ühendamet vastab tuhandeaastase rahuriigi tingimustele, aga mitte tänapäeva julgeolekupoliitilisele olukorrale.

Ühtede pagunite asendamine teistega ei tugevdaks iseenesest riigi võimet piiri valvata. On raske näha kuidas iseseisva piirivalveameti taasloomine tooks piirile rohkem piirivalvureid ja tehnikat. Kuskilt peab tekkima lisaraha, et luua uus asutus koos tugistruktuuridega. Mille arvelt see toimub? Samuti pole lahingülesannete täitmiseks vaja Kaitseväge ja Kaitsealiidu kõrvale luua veel kolmandat militaarorganisatsiooni. Küll aga peaksid olemasolevad struktuurid hakkama tegema senisest tõhusamat koostööd ja koordineerima oma tegevust riigikaitse laia käsitluse vaimus. Näitena võib nimetada vajadust täpsustada tervishoiuasutuste tegevusi koostöös teiste ametkondadega arvestades ühiskonna sõjaaja vajadusi, mis ei tähenda seda, et haigla juht peab muutuma koloneliks, arstid majoriteks ja õed allohvitserideks. Piirivalvamise funktsiooni näitel võib siin nimetada koostöö parandamist Politsei- ja Piirivalveameti, Kaitseväge ja Kaitsealiidu vahel, et viimased kaks saaksid vajadusel tugevdada piirivalvureid.

NATO liikmelisus pakub Eestile võimalusi tugevdada oma riigikaitset läbi liitlasvägede Eestisse saatmise, kuid sisejulgeoleku osas ei saa Eesti jääda lootma, et teised EL liikmed saavad meile tuhandeid politseinikke. Piiri väljaehitamine, uue valvetechnika paigaldamine ja regulaarne uuendamine ning lisanduvate piirivalvurite töölevõtmine nõuab lisaraha. Seetõttu oleks loogiline, kui Eesti oma julgeoleku tugevdamiseks suunaks lisaraha eelkõige sisejulgeolekusse. Eesti ei pea ise tankipataljone ja keskmaaõhutorjeüksuseid looma, kuna neid on konflikti puhul võimalik saada teistelt NATO liitlastelt.

Võimalikud küsimused poliitikele

1. Kumb on olulisem: kas piirivalve tugevdamine inimeste ja tehnikaga või uue valitsusasutuse loomine?
2. Kui palju läheb iseseisva sõjaväestatud piirivalveameti taasloomine maksma?
3. Mille arvelt hakataks sõjaväestatud piirivalveametit rahastama (politsei, Kaitsepolitsei ameti, Kaitseväge või Kaitsealiidu arvelt)?
4. Kuidas parandaks sõjaväestatud piirivalveameti taasloomine piirivalvurite ja politseinike koostööd, kes täna ühes organisatsioonis töötavad?

Naiste ajateenistus

Silva Kiili

Taust

Seoses olukorraga Ukrainas ja laiemalt Euroopas on Eestis tekkinud diskussioon võimalikust lahendusest kehtestada naistele kohustuslik ajateenistus.

Riigid, kus kehtib kohustuslik ajateenistus naistele: Norra, Iisrael, Malaisia, Põhja-Korea, Eritrea.

Küsimused

1. Mis on ajateenistuse eesmärk? Valmistada ette reservväelasi.
2. Mis on Eestis naiste kohustuslikku ajateenistusse kutsumise eesmärk? Riigiti on eesmärgid erinevad. Norra soovib leida motiveeritumaid ja kompetentsemaid värvatavaid ning pakkuda võrdseid võimalusi kõigile, olenemata soost. Eestis on olukord, kus osa meessoost kutsealuseid ei kutsuta isegi arstlikku komisjoni, et nende teenistuskõlblikkust üldse hinnata. Need, kes tahaksid, sageli ei saa, ja need, kes ei taha, aga tulevad käsu korras, neil puudub ka vajalik motivatsioon.
3. Kui kutsuda naised ajateenistusse, siis kas suurendame ajateenijate arvu? Hetkel on ajateenijate arv u 3200 inimest aastas. Rohkem ei jõuta vastu võtta.
„Naiste kohustuslik ajateenistus hakkaks meid kurnama, paljud asjad läheks kaks korda rohkem maksma. Sõjaaja struktuurid on ju juba paigas ning relvi, laskemoona ja varustust pole nageni võimalik kõigile osta,“ on öelnud KVÜÕA ülem kolonel Martin Herem.
4. Kas Eesti ühiskond on valmis naiste kohustuslikuks ajateenistuseks? Naiskaitseväelastesse on suhtumine üldiselt positiivne, kuid naiste väeteenistust puudutavate probleemide olemasolu piisavalt uuritud ei ole. Mõnest ülikooli lõputööst tuleb välja, et neljandik naistest leiab end olevat diskrimineeritud teenistuse käigus ning on esinenud ka seksuaalset ahistamist.
5. Kas on olemas vajalik infrastruktuur, varustus, meditsiiniline abi? Hetkel puuduvad väeosades eraldi duširuumid ja WC, eraldi kasarmukohad. Vormiriietus on mõeldud ainult meestele. Vale vormiriietus põhjustab terviseprobleeme – hõõrumine, pigistused jne, samuti on naistel füsioloogilistest eripäradest meestest erinev hügieenitarvete ja -tingimuste ning arstiabi vajadus. Ärgem unustagem, et tegemist on noorte naistega, kellel on täita tähtis funktsioon oma edaspidises elus!
6. Kas naised saaksid osaleda ka lahingüksustes või jääks neile nn tagalafunktsioon või asendusteenistus (meditsiin, staabitöö...)? Kuulipilduja kaalub 11,5 kilo nii 80-kilosele mehele kui 50-kilosele naisele. Füüsiliselt on naised siiski nõrgemad, sinna pole midagi parata.

7. Veel üks kohustus naistele? Suurem osa ühiskonna tasustamata tööst – majapidamistööd, lastekasvatamine, eakate eest hoolitsemine – on naiste õlul. Sageli kasvatab ema last üksi. Visalt juurdub isade suurem osalemine järeltulijate kasvatamisel ja kodustes töödes. Tehakse pingutusi, et luua naistele võrdseid võimalusi käia tööl, osaleda ühiskondlikus elus ja poliitikas. Meil on endiselt probleemiks töö- ja pereelu ühitamine, nagu näiteks lasteaiakohtade puudus ja vähe võimalusi töötada osaaajaga. Need kitsaskohad pärsivad laste sündi. Samas, kordusõppustele kutsutakse iga kolme või viie aasta tagant. Nt 35 a. koduperenaist ei vabanda reservõppusest ka 2- või 5-aastane laps kodus. Kas Eesti on mõelnud kuidas lapsehoidmisprobleem lahendada kordusõppuste ajal?
8. Kas on tehtud küsitlusi naiste hulgas? Kas on üldse mingeid uuringuid naiste kohta ajateenistuses ja kaitseväes? Ei ole (v.a kaks bakalaureusetööd).

Veel mõtteid

1. Kas koolides viia sisse kohustuslik riigikaitseõpetus? Siis saaks iga noor, sõltumata soost algteadmised, samuti ise otsustada, kas ta tahaks minna kaitsevärke ja/või teha seal karjääri. Kuid kas siin tekib kultuurilise tausta küsimus – mida arvavad sellest lapsevanemad ja noored ise? Samuti vajab täpsustamist riigikaitseõpetuse eesmärki ja õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise/ühtlustamine.
2. Kaitseliiduga saavad liituda nii naised kui mehed. Vabatahtlike liitujate arv on viimastel aastatel pidevalt tõusnud, ka naiste hulgas. 2014. a. läbi viidud uurimuse järgi sugudevahelist erinevust motivatsioonis ühineda vabatahtliku militaarorganisatsiooniga ja seal aktiivselt osaleda ei ole. Eelkõige tullakse sellepärast, et soovitakse panustada riigikaitse ja kogukonna ning perekonna turvalisusesse. Kaitseliit pakub rakendust kõigile, sõltumata vanusest, soost, füüsilisest treenitusest või hariduslikust taustast – riigikaitse vajab eri valdkondade spetsialistide teadmisi ja kogemusi täna enam kui kunagi varem. Samuti on kadumas piir soorollide jaotuses: peavad ju mehed ise hakkama saama toidu tegemise ja vormi/varustuse parandamisega ning naised relvakäsitlemise ja varustuse kandmisega. Praegu on kaitseväes 325 ja Kaitseliidus 13 naissoost tegevväelast, enam kui 2000 naist on Naiskodukaitstes ja 1207 Kaitseliidu malevates ja küberkaitseüksustes.

„Me ei ole sellises olukorras nagu näiteks Iisraeli riik, kus kogu rahvas peab olema kogu aeg mobiliseeritud. Küll aga on täiesti normaalne anda naistele õigus teenida ja ajateenistust läbida. Laseme kõigepealt meessoost isikud ajateenistusest läbi ja siis kui vajadus kasvab, siis võib selle naistele kohustusliku teenistuse peale mõelda. Tänapäevases olukorras vaataks naiste ajateenistust kui naiste õigust,“ on öelnud Kaitseliidu ülem brigaadikindral Meelis Kiili.

3. Et leida motiveeritumaid ja kompetentsemaid värvatavaid muuta printsiipe ja hakata kutsuma neid, kes tegelikult tulla tahavad ja kes läbivad edukalt testid. Neil on kõrge sisemine motivatsioon.